Vol. 1, Issue 2

AVLODLARARO MULOQOT VA MUROSA MADANIYATI: YOSHLARNING JAMOAVIY MAS'ULIYAT HAMDA UMUMIY XAVFSIZLIK HAQIDAGI TASAVVURLARI

МЕЖПОКОЛЕНЧЕСКИЙ ДИАЛОГ И КУЛЬТУРА КОМПРОМИССА: ПРЕДСТАВЛЕНИЯ МОЛОДЕЖИ О КОЛЛЕКТИВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ И ОБЩЕЙ БЕЗОПАСНОСТИ

INTERGENERATIONAL DIALOGUE AND A CULTURE OF COMPROMISE: YOUTH CONCEPTIONS OF COLLECTIVE RESPONSIBILITY AND COMMON SECURITY

Tuxlimurodov Nodirjon Nabijonovich

Farg'ona davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

orcid: 0009-0004-4869-9209

Annotatsiya. Maqolada avlodlararo muloqot qadriyatlarni bir tomonlama uzatish emas, yoshlar va katta avlodning o'zaro talqin, tanqid va qayta asoslash jarayoni sifatida ko'riladi. Jamoaviy mas'uliyat hamda umumiy xavfsizlik haqidagi tasavvurlar normativ rivojlanish, e'tirof, ayblash va qadriyatlar tizimi nazariyalari yordamida tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: avlodlararo muloqot; yoshlar; murosa madaniyati; jamoaviy mas'uliyat; umumiy xavfsizlik; qadriyatlar; e'tirof; refleksivlik.

Аннотация. Межпоколенческий диалог трактуется не как односторонняя передача ценностей, а как взаимный процесс интерпретации, критики и переобоснования позиций молодежью и старшими поколениями. Представления о коллективной ответственности и общей безопасности анализируются через теории нормативного развития, признания, вины и системы ценностей.

Ключевые слова: межпоколенческий диалог; молодежь; культура компромисса; коллективная ответственность; общая безопасность; ценности; признание; рефлексивность.

Abstract. Intergenerational dialogue is conceptualized not as one-way transmission of values but as a reciprocal process of interpretation, criticism and re-justification between younger and older generations. Youth conceptions of collective responsibility and common security are examined through theories of normative development, recognition, blame and basic values.

Keywords: intergenerational dialogue; youth; compromise culture; collective responsibility; common security; values; recognition; reflexivity.

Kirish

Avlodlararo muloqot masalasini ijtimoiy-falsafiy tahlil qilishda asosiy tezis shundan iboratki, qadriyatning davomiyligi uni so‘zsiz qabul qilishdan emas, yangi avlod tomonidan tushunilib, savol ostiga olinib va qayta asoslanishidan kuch oladi Ushbu tezis faqat axloqiy deklaratsiya emas, balki vakolat, resurs va javobgarlikning real taqsimotini tekshirish talabini tug‘diradi. Qarama-qarshi holat sifatida bir tomonlama nasihat yoshlarning subyektligini cheklab, qadriyatni tashqi talab sifatida qabul qilishiga olib kelishi mumkin ko‘riladi. Bunday vaziyat tashqi barqarorlik bilan ichki legitimlik bir narsa emasligini ko‘rsatadi. Mavjud adabiyot ushbu farqlash uchun konseptual tayanch beradi [1; 5]. Shundan kelib chiqib, muloqotni ikki tomonlama talqin va javobgarlik jarayoni sifatida qurish taklif etiladi. Mazkur taklif empirik qonuniyat sifatida emas, keyingi dala tadqiqotida operatsionallashtirilishi lozim bo‘lgan nazariy mezon sifatida beriladi.

Nazariy jihatdan yoshlarning jamoaviy mas’uliyati bir o‘lchovli hodisa emas: yoshlarni “kelajak avlod” sifatida emas, hozirgi ijtimoiy qarorlarning faol subyekti sifatida ko‘rish mas’uliyatning real chegaralarini aniqlashtiradi Bu yondashuv ikki savolni bir vaqtda ochadi: kimning manfaatlari tan olinmoqda va qarorning xarajati kim

zimmasiga tushmoqda. Agar ularga vakolatsiz holda ortiqcha jamoaviy yuk yuklash mas’uliyatni adolatsiz taqsimlaydi, formal kelishuvning mavjudligi uning adolatli yoki barqaror ekanini hali isbotlamaydi. Manbalardagi nazariy pozitsiyalar [6; 8] natija, protsedura va subyektlar maqomini birga tahlil qilish zarurligini ko‘rsatadi. Shu asosda maqolada mas’uliyatni ta’sir imkoniyati va vakolatga mutanosib belgilash zarur deb hisoblanadi; uning amaliy kuchi esa alohida empirik tekshiruv bilan aniqlanishi kerak.

Institutsional va aksiologik yondashuv umumiy xavfsizlik tasavvurlarini quyidagicha qayta qo‘yishga imkon beradi: xavfsizlik yoshlar uchun nafaqat himoyalanish, balki erkin harakat, o‘zini ifodalash va kelajakka ishonch imkonlari bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin Mazkur farqlashning metodologik foydasi shundaki, u ijtimoiy jarayonni faqat deklaratsiya yoki yakuniy natija bilan o‘lchashdan saqlaydi. faqat tartib va cheklov tilida qurilgan xavfsizlik konsepsiyasi yoshlarning legitim ehtiyojlarini siqib chiqaradi holati aynan sabablar, muqobil variantlar va qayta ko‘rib chiqish imkoniyatini ochiq ko‘rsatish zaruratini tug‘diradi. Ilmiy adabiyotdagi yondashuvlar bu xulosani turli tomonlardan asoslaydi [1; 7]. Shu sababli xavfsizlikni himoya va imkoniyatning birligi sifatida muhokama qilish maqolaning mualliflik konseptual natijasi sifatida ilgari suriladi.

Mazkur maqola doirasida murosa madaniyatining mazmuni avlodlararo murosa yoshi katta tomonning tajribasi va yoshlarning yangilikka ochiqligini qarama-qarshi qo‘ymasdan bir-birini tuzatuvchi resursga aylantirishi kerak degan fikr orqali ochiladi. Normativ legitimlik faqat niyatga emas, tanlangan vositaning mutanosibligiga ham bog‘liq. murosani itoat yoki “katta aytganini qilish” bilan aynanlashtirish teng axloqiy maqomni buzadi kuzatilsa, hamkorlik yoki murosa tashqi jihatdan saqlanib qolgan taqdirda ham subyektlik va ishonch zaiflashishi mumkin. Mavjud tadqiqotlar [2; 5] bu ziddiyatni soddalashtirmasdan ko‘rishga yordam beradi. Maqolada hurmatni e’tiroz bildirish imkoniyati bilan birlashtirish nazariy yechim sifatida taklif qilinadi va u konkret institutlarga qo‘llanishidan oldin indikatorlar bilan tekshirilishi lozim.

Maqolaning maqsadi avlodlararo muloqot va murosa madaniyati muammosini ijtimoiy-falsafiy va institutsional jihatdan konseptuallashtirish, uning axloqiy chegaralarini aniqlash hamda keyingi empirik tekshiruv uchun metodologik mezonlar tizimini taklif etishdir. Tadqiqot savoli shunday qo‘yiladi: ushbu munosabatlarda individual subyektlik, umumiy manfaat, institutlar vakolati va xavfsizlik talablari qaysi shartlarda bir-birini kuchaytiradi, qaysi shartlarda esa yangi ziddiyat tug‘diradi? Ilmiy yangilik tayyor empirik qonuniyat da’vosida emas, kategoriyalarni differensiatsiya qilish, normativ tekshiruv bosqichlarini tartibga solish va falsafiy mezonlarni institutsional dizayn bilan bog‘lashda namoyon bo‘ladi. Shu sababli maqoladagi model va jadval validatsiya qilingan indeks emas, nazariy diagnostika vositasidir.

Materiallar va metodlar

Tadqiqot nazariy-konseptual xarakterga ega. O‘zbekiston ilmiy muhitiga, ikkitasi Rossiya tadqiqotlariga, ikkitasi Britaniya akademik an’anasiga va ikkitasi boshqa mamlakatlar ilmiy maktablariga mansub ishlar sifatida tanlandi. Mazkur 2+2+2+2 taqsimot statistik reprezentativlikni bildirmaydi; uning vazifasi nazariy yondashuvlar xilma-xilligini saqlashdir. Manbalardagi g‘oyalar matnda [1]–[8] shaklida ko‘rsatiladi, maqolada ishlab chiqilgan mezonlar esa mualliflik konseptual sintezi sifatida ajratiladi.

Nazariy jihatdan aksiologik tahlil bir o‘lchovli hodisa emas: qadriyatlar ierarxiyasi avlodlar o‘rtasidagi farqni “to‘g‘ri-noto‘g‘ri” qarama-qarshiligiga qisqartirmasdan ustuvorliklar farqi sifatida ochishga yordam beradi Bu yondashuv ikki savolni bir vaqtda ochadi: kimning manfaatlari tan olinmoqda va qarorning xarajati kim zimmasiga tushmoqda. Agar bitta qadriyat tizimini mutlaq standart qilish real pluralizmni ko‘rinmas qiladi, formal kelishuvning mavjudligi uning adolatli yoki barqaror ekanini hali isbotlamaydi. Manbalardagi nazariy pozitsiyalar [1; 7] natija, protsedura va subyektlar maqomini birga tahlil qilish zarurligini ko‘rsatadi. Shu asosda maqolada umumiy va avlodga xos ustuvorliklarni alohida tahlil qilish zarur deb hisoblanadi; uning amaliy kuchi esa alohida empirik tekshiruv bilan aniqlanishi kerak.

Institutsional va aksiologik yondashuv normativ rivojlanish yondashuvini quyidagicha qayta qo‘yishga imkon beradi: mas’uliyat hissi tashqi nazoratdan ichki asoslangan me’yorni qabul qilishga o‘tish jarayoni bilan bog‘lanadi Mazkur farqlashning metodologik foydasi shundaki, u ijtimoiy jarayonni faqat deklaratsiya yoki yakuniy natija bilan o‘lchashdan saqlaydi. faqat jazo va ayblashga tayangan tarbiya refleksiv mas’uliyatni shakllantirmasligi mumkin holati aynan sabablar, muqobil variantlar va qayta ko‘rib chiqish imkoniyatini ochiq ko‘rsatish zaruratini tug‘diradi. Ilmiy adabiyotdagi yondashuvlar bu xulosani turli tomonlardan asoslaydi [6; 8]. Shu sababli ayblashdan ko‘ra sababni tushuntirish va oqibatni anglashga e’tibor berish maqolaning mualliflik konseptual natijasi sifatida ilgari suriladi.

Mazkur maqola doirasida fenomenologik muloqotning mazmuni avlodlararo kelishuv faqat fikrlar mazmunini emas, tomonlarning bir-birini qanday eshitishi va tan olishini ham qamrab oladi degan fikr orqali ochiladi. Normativ legitimlik faqat niyatga emas, tanlangan vositaning mutanosibligiga ham bog‘liq. bir tomonning tajribasini “eskilik”, ikkinchisining tajribasini “tajribasizlik” deb diskvalifikatsiya qilish muloqotni yopadi kuzatilsa, hamkorlik yoki murosa tashqi jihatdan saqlanib qolgan taqdirda ham subyektlik va ishonch zaiflashishi mumkin. Mavjud tadqiqotlar [5; 2] bu ziddiyatni soddalashtirmasdan ko‘rishga yordam beradi. Maqolada tajriba turlarini o‘zaro tarjima qilish mexanizmini ko‘rsatish nazariy yechim sifatida taklif qilinadi va u konkret institutlarga qo‘llanishidan oldin indikatorlar bilan tekshirilishi lozim.

Dialektik tahlilda qarama-qarshi holatlar uchun hal qiluvchi jihat shuki, hamkorlikdagi murosa va bosim ostidagi rozilikni farqlash yoshlar subyektligini o‘lchashga yordam beradi Iqtisodiy-institutsional nuqtayi nazardan ham masala muhim: qaror vaqt, axborot va resurs xarajatlarini qayta taqsimlaydi. Agar ochiq norozilik yo‘qligini kelishuv borligi bilan aynanlashtirish noto‘g‘ri xulosa beradi, qisqa muddatli samaradorlik uzoq muddatli hamkorlik kapitalini yemirishi mumkin. Adabiyotdagi nazariy va empirik kuzatuvlar [3; 4] mazkur xavfni turli kontekstlarda ko‘rsatadi. Shu

bois fikr bildirish, rad etish va qayta ko‘rish imkonlarini alohida tekshirish faqat axloqiy talab emas, balki institutsional barqarorlikni himoya qiluvchi mezon sifatida talqin etiladi.

Metodlar majmuasi tushunchaviy differensiatsiya, normativ tahlil, institutsional yondashuv, qarama-qarshi holatlar usuli va qiyosiy konseptual sintezni birlashtiradi. Empirik sababiy ta’sir, aholi fikrining statistik taqsimoti yoki muayyan tashkilot samaradorligi ushbu maqolada o‘lchanmaydi.

Natijalar

Institutsional va aksiologik yondashuv qadriyat transmissiyasini quyidagicha qayta qo‘yishga imkon beradi: qadriyat meros bo‘lib o‘tishi uchun uning semantik mazmuni bilan ijtimoiy shakli farqlanishi kerak Mazkur farqlashning metodologik foydasi shundaki, u ijtimoiy jarayonni faqat deklaratsiya yoki yakuniy natija bilan o‘lchashdan saqlaydi. shaklni o‘zgarmas saqlash qadriyatning ma’nosini yangi sharoitda zaiflashtirishi mumkin holati aynan sabablar, muqobil variantlar va qayta ko‘rib chiqish imkoniyatini ochiq ko‘rsatish zaruratini tug‘diradi. Ilmiy adabiyotdagi yondashuvlar bu xulosani turli tomonlardan asoslaydi [1; 7]. Shu sababli mazmuniy davomiylik va ifoda yangilanishini ajratish maqolaning mualliflik konseptual natijasi sifatida ilgari suriladi.

Mazkur maqola doirasida jamoaviy javobgarlikning mazmuni yoshlar umumiy natijaga hissa qo‘shishi mumkin, biroq tizim darajasidagi muammolar uchun to‘liq aybdor subyekt sifatida ko‘rilmasligi kerak degan fikr orqali ochiladi. Normativ legitimlik faqat niyatga emas, tanlangan vositaning mutanosibligiga ham bog‘liq. institutsional xatoni individual avlodning “mas’uliyatsizligi” bilan izohlash sababiy tahlilni buzadi kuzatilsa, hamkorlik yoki murosa tashqi jihatdan saqlanib qolgan taqdirda ham subyektlik va ishonch zaiflashishi mumkin. Mavjud tadqiqotlar [6; 8] bu ziddiyatni soddalashtirmasdan ko‘rishga yordam beradi. Maqolada individual, guruhiy va institutsional mas’uliyatni qatlamlash nazariy yechim sifatida taklif qilinadi va u konkret institutlarga qo‘llanishidan oldin indikatorlar bilan tekshirilishi lozim.

1-jadval. Avlodlararo refleksiv kelishuvning konseptual mezonlari

O‘lchov	Yoshlar pozitsiyasi	Katta avlod pozitsiyasi	Murosa sharti
Qadriyat	Tanqidiy o‘zlashtirish	Tajriba va davomiylik	Sabablarni o‘zaro tushuntirish
Mas’uliyat	Ishtirok va ta’sir imkoniyati	Resurs va institut tajribasi	Vakolatga mos javobgarlik
Xavfsizlik	Erkinlik va imkoniyatni saqlash	Barqarorlik va ehtiyotkorlik	Xavf va huquqni birga baholash
Murosa	Teng eshitilish	Tajribaning tan olinishi	Bir tomonlama itoatni rad etish
Qayta ko‘rish	Yangi dalil kiritish	Tarixiy tajribani qayta talqin qilish	Kelishuvni davriy yangilash

Jadvaldagi mezonlar statistik reyting yoki tayyor standart emas. Ular qaror va munosabatni falsafiy-institutsional tekshirish uchun savollarni tartiblaydi: qaysi qiymat himoya qilinmoqda, qaysi subyekt qanday vakolatga ega, xarajat kim zimmasiga tushadi, muqobil yo‘l bormi va qarorni qayta ko‘rish imkoniyati saqlanganmi. Amaliy qo‘llashda har bir ustun uchun kuzatiladigan indikator, ma’lumot manbasi va baholash chegarasi alohida ishlab chiqilishi zarur.

Dialektik tahlilda xavfsizlikning aksiologik tarkibi uchun hal qiluvchi jihat shuki, umumiy xavfsizlik hayot, qadr-qimmat va kelajak imkoniyatlari kabi bir nechta qiymatlarni muvofiqlashtiradi Iqtisodiy-institutsional nuqtayi nazardan ham masala muhim: qaror vaqt, axborot va resurs xarajatlarini qayta taqsimlaydi. Agar faqat xavfni nolga tushirish maqsadi erkinlik va rivojlanish imkonini mutanosib bo‘lmagan darajada cheklashi mumkin, qisqa muddatli samaradorlik uzoq muddatli hamkorlik kapitalini yemirishi mumkin. Adabiyotdagi nazariy va empirik kuzatuvlar [1; 7] mazkur xavfni turli kontekstlarda ko‘rsatadi. Shu bois xavf kamayishi bilan imkoniyat yo‘qotilishini birga baholash faqat axloqiy talab emas, balki institutsional barqarorlikni himoya qiluvchi mezon sifatida talqin etiladi.

Normativ nuqtayi nazardan avlodlararo e’tirofni baholashda hurmat yoshlarning barcha fikriga rozilik emas, ularning sabab keltirish qobiliyati va axloqiy maqomini tan olishdir degan qoida boshlang‘ich mezon vazifasini bajaradi. Bu yerda dialektika

tomonlardan birini mutlaq ustun qo‘yish emas, ularning chegaralarini o‘zaro aniqlashni anglatadi. paternalistik himoya e’tirof tilida berilsa ham subyektlikni toraytirishi mumkin bir tomonning ustunligi qanday qilib yangi ziddiyat tug‘dirishini ko‘rsatadi. Ilmiy manbalar [2; 5] mazkur muammoni turli kategoriyalar orqali yoritadi. Natijada himoya qaroriga yoshlar ovozi va tushuntirishni kiritish kelishuv, hamkorlik yoki xavfsizlikni baholashning bosqichli mezoni sifatida shakllantiriladi.

Ayblash va o‘rganish masalasini ijtimoiy-falsafiy tahlil qilishda asosiy tezis shundan iboratki, axloqiy ayblashning maqsadi faqat sanksiya emas, noto‘g‘ri xatti-harakatning normativ sababini tushunish va tuzatish imkonini yaratishdir Ushbu tezis faqat axloqiy deklaratsiya emas, balki vakolat, resurs va javobgarlikning real taqsimotini tekshirish talabini tug‘diradi. Qarama-qarshi holat sifatida doimiy ayblash identiklikni “muammo avlod” sifatida mahkamlashi mumkin ko‘riladi. Bunday vaziyat tashqi barqarorlik bilan ichki legitimlik bir narsa emasligini ko‘rsatadi. Mavjud adabiyot ushbu farqlash uchun konseptual tayanch beradi [4; 6]. Shundan kelib chiqib, xatti-harakat tanqidi bilan shaxs maqomini ajratish taklif etiladi. Mazkur taklif empirik qonuniyat sifatida emas, keyingi dala tadqiqotida operatsionallashtirilishi lozim bo‘lgan nazariy mezon sifatida beriladi.

Nazariy jihatdan murosa madaniyati bir o‘lchovli hodisa emas: murosa madaniyati qarama-qarshilikni yo‘qotish emas, uni xavfsiz va asoslangan muloqot shakliga aylantirishdir Bu yondashuv ikki savolni bir vaqtda ochadi: kimning manfaatlari tan olinmoqda va qarorning xarajati kim zimmasiga tushmoqda. Agar yuzaki bir fikrlilik yashirin ziddiyat va keyingi keskinlikni kuchaytirishi mumkin, formal kelishuvning mavjudligi uning adolatli yoki barqaror ekanini hali isbotlamaydi. Manbalardagi nazariy pozitsiyalar [3; 5] natija, protsedura va subyektlar maqomini birga tahlil qilish zarurligini ko‘rsatadi. Shu asosda maqolada kelishmovchilikni legitim muloqot resursi sifatida tan olish zarur deb hisoblanadi; uning amaliy kuchi esa alohida empirik tekshiruv bilan aniqlanishi kerak.

Institutsional va aksiologik yondashuv avlodlararo vaqt ufqini quyidagicha qayta qo‘yishga imkon beradi: katta avlod barqarorlik tajribasini, yoshlar esa kelajak oqibatlari va yangi xavflarni ko‘proq sezishi mumkin Mazkur farqlashning metodologik foydasi shundaki, u ijtimoiy jarayonni faqat deklaratsiya yoki yakuniy natija bilan o‘lchashdan saqlaydi. faqat hozirgi tartibni saqlashga yo‘naltirilgan murosa kelajak xarajatlarini ko‘rinmas qiladi holati aynan sabablar, muqobil variantlar va qayta ko‘rib chiqish imkoniyatini ochiq ko‘rsatish zaruratini tug‘diradi. Ilmiy adabiyotdagi yondashuvlar bu xulosani turli tomonlardan asoslaydi [1; 8]. Shu sababli qarorga vaqtlararo oqibatlar va kelajak avlodlar manfaatini kiritish maqolaning mualliflik konseptual natijasi sifatida ilgari suriladi.

Mazkur maqola doirasida refleksiv kelishuv modelining mazmuni qadriyatni tushuntirish, e’tiroz, javobgarlik va davriy qayta ko‘rish birlashtirilsa avlodlararo kelishuv moslashuvchan barqarorlik kasb etadi degan fikr orqali ochiladi. Normativ legitimlik faqat niyatga emas, tanlangan vositaning mutanosibligiga ham bog‘liq. bir martalik tarbiyaviy kelishuvni doimiy norma sifatida saqlash o‘zgarayotgan kontekstni inkor etadi kuzatilsa, hamkorlik yoki murosa tashqi jihatdan saqlanib qolgan taqdirda ham subyektlik va ishonch zaiflashishi mumkin. Mavjud tadqiqotlar [5; 7] bu ziddiyatni soddalashtirmasdan ko‘rishga yordam beradi. Maqolada besh o‘lchovli refleksiv kelishuv modelini empirik tadqiqotga tayyorlash nazariy yechim sifatida taklif qilinadi va u konkret institutlarga qo‘llanishidan oldin indikatorlar bilan tekshirilishi lozim.

Natijalarni umumlashtirganda, ijtimoiy munosabatning barqarorligi bitta dominant mezonga emas, o‘zaro cheklovchi mezonlar tizimiga bog‘liq ekani ko‘rinadi. Samaradorlik zarur, biroq adolatni almashtirmaydi; ixtiyoriylik muhim, biroq real muqobil va axborot bo‘lmasa formal tus oladi; jamoaviy manfaat zarur, biroq individual qadr-qimmat va huquqni avtomatik bekor qilmaydi; xavfsizlik esa tartibning o‘zi emas, legitim va moslashuvchan ijtimoiy munosabatning sifati bilan ham belgilanadi. Dialektik

yondashuv aynan shu qarama-qarshi talablarning funksional chegarasini aniqlashga xizmat qiladi.

Muhokama

Mazkur maqola doirasida yoshlar va xavfsizlik diskursining mazmuni yoshlarni faqat xavf manbai yoki himoya obyekti sifatida ko‘rish ularning fuqarolik agentligini kamaytiradi degan fikr orqali ochiladi. Normativ legitimlik faqat niyatga emas, tanlangan vositaning mutanosibligiga ham bog‘liq. subyektlikning yo‘qligi xavfsizlik siyosatiga ishonchni pasaytirishi mumkin kuzatilsa, hamkorlik yoki murosa tashqi jihatdan saqlanib qolgan taqdirda ham subyektlik va ishonch zaiflashishi mumkin. Mavjud tadqiqotlar [6; 8] bu ziddiyatni soddalashtirmasdan ko‘rishga yordam beradi. Maqolada yoshlarni muammo aniqlash va yechim ishlab chiqish bosqichlariga qo‘shish nazariy yechim sifatida taklif qilinadi va u konkret institutlarga qo‘llanishidan oldin indikatorlar bilan tekshirilishi lozim.

Dialektik tahlilda an’ana va yangilik uchun hal qiluvchi jihat shuki, avlodlararo murosa an’anani muzlatish yoki yangilikni idealizatsiya qilish emas, qaysi qadriyatning nima uchun saqlanishini asoslash jarayonidir Iqtisodiy-institutsional nuqtayi nazardan ham masala muhim: qaror vaqt, axborot va resurs xarajatlarini qayta taqsimlaydi. Agar faqat yosh yoki faqat tajriba epistemik ustunlik bermaydi, qisqa muddatli samaradorlik uzoq muddatli hamkorlik kapitalini yemirishi mumkin. Adabiyotdagi nazariy va empirik kuzatuvlar [1; 5] mazkur xavfni turli kontekstlarda ko‘rsatadi. Shu bois dalil, tajriba va oqibatni birgalikda baholash faqat axloqiy talab emas, balki institutsional barqarorlikni himoya qiluvchi mezon sifatida talqin etiladi.

Normativ nuqtayi nazardan jamoaviy mas’uliyatning chegarasini baholashda hamma javobgar degan formula individual va institutsional vakolatni noaniqlashtirishi mumkin degan qoida boshlang‘ich mezon vazifasini bajaradi. Bu yerda dialektika tomonlardan birini mutlaq ustun qo‘yish emas, ularning chegaralarini o‘zaro aniqlashni anglatadi. mas’uliyatning diffuziyasi real javobgarlikdan qochish vositasiga aylanadi bir

tomonning ustunligi qanday qilib yangi ziddiyat tug‘dirishini ko‘rsatadi. Ilmiy manbalar [6; 7] mazkur muammoni turli kategoriyalar orqali yoritadi. Natijada kim qaysi qarorga ta’sir qilgani va qaysi resursga ega bo‘lganini qayd etish kelishuv, hamkorlik yoki xavfsizlikni baholashning bosqichli mezoni sifatida shakllantiriladi.

oilaviy va jamoaviy kontekst masalasini ijtimoiy-falsafiy tahlil qilishda asosiy tezis shundan iboratki, avlodlararo muloqotning yaqin ijtimoiy muhitdagi shakli yoshlarning kengroq jamoaviy institutlarni qabul qilishiga ta’sir qilishi mumkin Ushbu tezis faqat axloqiy deklaratsiya emas, balki vakolat, resurs va javobgarlikning real taqsimotini tekshirish talabini tug‘diradi. Qarama-qarshi holat sifatida oiladagi tajribani butun jamiyatga avtomatik umumlashtirish metodologik xato bo‘ladi ko‘riladi. Bunday vaziyat tashqi barqarorlik bilan ichki legitimlik bir narsa emasligini ko‘rsatadi. Mavjud adabiyot ushbu farqlash uchun konseptual tayanch beradi [2; 3]. Shundan kelib chiqib, mikro va makro darajalar orasidagi bog‘lanishni alohida empirik tekshirish taklif etiladi. Mazkur taklif empirik qonuniyat sifatida emas, keyingi dala tadqiqotida operatsionallashtirilishi lozim bo‘lgan nazariy mezon sifatida beriladi.

Nazariy jihatdan iqtisodiy kelajak va xavfsizlik bir o‘lchovli hodisa emas: yoshlarning umumiy xavfsizlik haqidagi qarashlarida ta’lim, bandlik va kelajak imkoniyatlari ham normativ mazmun kasb etadi Bu yondashuv ikki savolni bir vaqtda ochadi: kimning manfaatlari tan olinmoqda va qarorning xarajati kim zimmasiga tushmoqda. Agar xavfsizlikni faqat jismoniy xavfdan himoya bilan cheklash ijtimoiy barqarorlikning iqtisodiy asoslarini e’tibordan qoldiradi, formal kelishuvning mavjudligi uning adolatli yoki barqaror ekanini hali isbotlamaydi. Manbalardagi nazariy pozitsiyalar [7; 8] natija, protsedura va subyektlar maqomini birga tahlil qilish zarurligini ko‘rsatadi. Shu asosda maqolada imkoniyatlar xavfsizligini alohida analitik o‘lchov sifatida ko‘rish zarur deb hisoblanadi; uning amaliy kuchi esa alohida empirik tekshiruv bilan aniqlanishi kerak.

Muhokamaning iqtisodiy-institutsional jihati ham alohida ahamiyatga ega. Har qanday hamkorlik, murosa yoki xavfsizlik chorasi vaqt, axborot, tashkiliy e’tibor va moddiy resurslardan foydalanadi; demak, tanlovning muqobil imkoniyat xarajati mavjud. Biroq xarajatning kamayishi normativ maqbullik bilan aynan emas. Eng arzon kelishuv zaif tomon uchun eng qimmat huquqiy yoki reputatsion yo‘qotishni tug‘dirishi, eng markazlashgan koordinatsiya esa qisqa muddatda tezkor bo‘lib, uzoq muddatda moslashuvchanlikni pasaytirishi mumkin. Shu sababli iqtisodiy ratsionallik va axloqiy ratsionallikni qarama-qarshi qo‘yish emas, ularni ikki alohida, biroq o‘zaro bog‘liq tekshiruv qatlamiga aylantirish maqsadga muvofiq.

Taklif etilgan konseptual ramkalarning yana bir chegarasi kontekstga sezgirlik masalasidir. Bir xil normativ kategoriya turli hudud, tashkilot yoki avlod guruhida turlicha amaliy shaklga ega bo‘lishi mumkin. Shu bois “ishonch”, “murosa”, “hamkorlik”, “avtonomiya” yoki “xavfsizlik” tushunchalarini bevosita anketadagi bitta savol bilan o‘lchash nazariy mazmunni haddan tashqari qisqartiradi. Keyingi empirik bosqichda hujjat tahlili, yarim tuzilgan intervyu, fokus-guruh, so‘rov va qiyosiy holat tahlilini triangulyatsiya qilish, shuningdek indikatorlarning madaniy va institutsional kontekstga sezgirligini tekshirish zarur.

Avlodlararo muloqotni empirik o‘rganishda yosh guruhlarini faqat biologik yosh chegarasi bilan belgilash yetarli emas. Ta’lim maqomi, mehnat bozoridagi holat, oilaviy mas’uliyat, yashash hududi va raqamli axborot muhitiga kirish kabi omillar bir xil yoshdagi shaxslarning xavfsizlik va jamoaviy mas’uliyat haqidagi tasavvurlarini sezilarli farqlashi mumkin. Shu sababli keyingi tadqiqotda avlod kategoriyasi ijtimoiy pozitsiya bilan birga ko‘rilishi, “yoshlar fikri” degan yagona abstrakt kategoriya o‘rniga ichki xilma-xillik tahlil qilinishi lozim. Muloqot sifati ham faqat uchrashuvlar soni bilan emas, kim savol bera olgani, kimning dalili qarorga ta’sir qilgani, kelishmovchilik jazolanmaganmi va qaror keyin qayta ko‘rilganmi kabi protsessual belgilar bilan o‘lchanishi kerak. Bu usul avlodlararo murosani tarbiyaviy intizom bilan aralashtirishdan

saqlaydi hamda umumiy xavfsizlik haqidagi tasavvurlarni real ijtimoiy tajriba, imkoniyat va mas’uliyat kontekstida tushuntirish imkonini beradi.

Murosa madaniyatining avlodlararo barqarorligi ramziy e’tirof bilan cheklanmaydi; yoshlar qarorga real ta’sir qilganini ko‘rishi, katta avlod esa tajribaning shunchaki rad etilmaganini his qilishi kerak. Shu sababli institutsional muloqot formatida ikki xil natijani ajratish foydali: mazmuniy natija va protsessual natija. Mazmuniy natija muayyan qaror yoki qoida bo‘lsa, protsessual natija tomonlarning keyingi muloqot uchun ishonch va qobiliyatini saqlab qolishidir. Ba’zan qaror bo‘yicha kelishuv bo‘lmasligi mumkin, biroq protsessual natija ijobiy bo‘lsa kelishmovchilik keskin konfliktga aylanmaydi. Aksincha, tashqi konsensusga qaramay yoshlar ovozi ramziy qolsa, kelajakdagi ishonch zaiflashishi mumkin. Demak, avlodlararo xavfsizlikning ijtimoiy o‘lchovi “hamma bir fikrga keldi” ko‘rsatkichidan kengroq bo‘lib, kelishmovchilikni qonuniy va hurmatli tarzda davom ettira olish qobiliyatini ham o‘z ichiga oladi.

Xulosa

Tadqiqot “Avlodlararo muloqot va murosa madaniyati” muammosini faqat ijtimoiy tartib yoki boshqaruv samaradorligi masalasi sifatida emas, balki shaxs subyektligi, jamoaviy manfaat, institutsional vakolat va axloqiy legitimlik o‘rtasidagi murakkab dialektik munosabat sifatida talqin qildi. Tahlil shuni ko‘rsatadiki, maqbul ijtimoiy yechim yakuniy natijaning tashqi barqarorligi bilan cheklanmaydi: qaror qanday asoslangan, tomonlar qaysi maqomda ishtirok etgan, foyda va xarajatlar qanday taqsimlangan, e’tiroz bildirish va qayta ko‘rib chiqish imkoniyati saqlanganmi bularning barchasi normativ bahoning tarkibiy qismlaridir. Maqolada ishlab chiqilgan konseptual ramka qarama-qarshi ko‘rinadigan talablarni, individual erkinlik va jamoaviy mas’uliyatni, murosa va prinsipiallikni, mahalliy birdamlik va shaxsiy tanlovni, hamkorlik va xavfsizlikni, mexanik o‘rtacha yo‘l bilan emas, balki zaruriyat, mutanosiblik, e’tirof, taqsimot adolati va refleksiv qayta ko‘rish mezonlari orqali muvofiqlashtirishni taklif qiladi. Shu jihatdan ilmiy natijaning asosiy ahamiyati tayyor

empirik hukm berish emas, keyingi tadqiqot uchun kategoriyalar, savollar va institutsional tekshiruv bosqichlarini tartibga solishda namoyon bo‘ladi. Jadval va modellar validatsiya qilingan indeks sifatida emas, nazariy diagnostika vositasi sifatida qo‘llanishi kerak. Keyingi bosqichda ularni konkret O‘zbekiston institutlari va ijtimoiy guruhlari misolida hujjat tahlili, ekspert intervyusi, so‘rov va qiyosiy holat tadqiqoti orqali operatsionallashtirish, indikatorlarning ishonchliligi hamda kontekstga sezgirligini tekshirish maqsadga muvofiq. Bunday yondashuv falsafiy asoslashni amaliy boshqaruv bilan bog‘lab, ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlikni inson qadr-qimmati, adolat va hisobdorlikdan ajratmasdan baholash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Inagamova F.X. Qadriyatlar transformatsiyasi va hozirgi davr voqeliklari // Ijtimoiy-gumanitar sohada ilmiy-innovatsion tadqiqotlar. 2026. p. 66–69.
2. Inoyatova S.J. Oilaviy munosabatlarda shaxsning milliy va umummadaniy dunyoqarashining shakllanishidagi shart-sharoitlar // Ilmiy-uslubiy to‘plam. 2023. p. 207–211.
3. Артемьева О.В. Добродетель и долг в моральной философии Томаса Рида // Этическая мысль. 2021. p. 106–121.
4. Прокофьев А.В. Стыд в моральной философии Джона Локка // Этическая мысль. 2023. p. 66–81.
5. Ingold T. On human correspondence // Journal of the Royal Anthropological Institute. 2017. p. 9–27.
6. Fricker M. What’s the Point of Blame? A Paradigm Based Explanation // Noûs. 2016. Vol. 50, No. 1. p. 165–183. DOI: 10.1111/nous.12067.
7. Schwartz S.H. The Refined Theory of Basic Values // Values and Behavior. Springer, 2017. p. 51–72.
8. Tomasello M. The Normative Turn in Early Moral Development // Human Development. 2018. Vol. 61. p. 248–263.